

Hevesi István

A spanyol inkvizíció

„Rettegésben élek. Félek, amikor beszélek, amikor írok, amikor gondolkodom... Még akkor is félek, amikor csak egyedül vagyok, álmodom, vagy csak magamban beszélek...”

(Antones Ferrera)

A spanyol inkvizíció létrejötte

A „sötét középkor” kifejezés használatakor általában a legelső dolog, amire asszociálunk, az inkvizíció. A fogalom teljes joggal kapcsolódott össze a kínzókamrák és az auto de fék, a máglyák képével. A jelenség egyházi és világi háttere azonban legalább annyira számot tarthat az érdeklődésre, mint a borzalmas tortúrák.

A római inkvizícióból kiindul és egész Európát érintő egyházi törvénykezés legkirívóbb és leghatásosabb példája a spanyol Szent Hivatal tevékenysége. A Szent Hivatal története szorosan összefügg a római szentszékkal és a spanyol királysággal. A spanyol inkvizíció történetének érdekességét növeli, hogy az eretneküldözés keretein belül egyedülálló szerepet „vállalt” az egész európai történelemben...

A spanyol inkvizíció létrejötte összefügg az egyesült spanyol királyság létrehozásával. A 711-től kezdődő arab uralom Hispániában elhozta a tudományok, a kereskedelem és a vallási türelem virágzásának idejét. A cordobai kalifátusban és a többi emirátusban a zsidók az évszázadok alatt nagy politikai és gazdasági befolyáshoz jutnak, ezen kívül részt vesznek a kulturális életben is. A spanyol kereszties lovagrendek 1164-ben kezdik visszafoglalni a hispániai területeket az araboktól (reconquista). Ebben az évben Aragóniát és Kasztíliát, 1212-ben Leont és Toledót foglalják el. 1462-ben már csak Granada marad arab kézen. 1469-ben a két vezető spanyol királyság örökösei, Aragóniai Katolikus Ferdinánd és Kasztíliai Izabella házasságra lépnek az egységes hűbéri Spanyolország érdekében.

A XV. század elejétől Kasztíliában és Aragóniában nagy méreteket ölt a zsidók áttérése a keresztény hitre. Az egyház hivatalosan az első pillanattól kezdve hirdeti a zsidók és a mohamedánok vallási áttéréseinek szent kötelességét. Az áttérteket összefoglalóan „conversoknak” nevezték, ezen belül a zsidó keresztelkedőket „marannusoknak” (hitehagyott disznóknak), a mohamedánokat pedig „moriscóknak” (elfajzott móroknak) hívták. A zsidó városi lakosság köréből először azok tértek át, akiknek a munkatevékenysége a gettón kívül zajlott. Ilyenek voltak az orvosok, a kereskedők, a különféle tanácsadók, stb. Ők – mivel munkájukat zsidóként nem folytathatták – a boldogulásukért inkább feláldozták a vallásukat. Azonban amennyit világi szempontból nyertek hitük változtatásával, azt el is veszítették egy bizonyos tekintetben azzal, hogy a megkeresztelkedéssel tagjai lettek az egyháznak, így ha a hit megállapított formái ellen vétettek, az egyház törvényei alapján vonták felelősségre őket. És a conversok vétettek is, főleg azzal, hogy csak színleg tartották be a keresztény vallás kötelességeit, otthon viszont a régi vallásukhoz húztak. Mivel Kasztíliában még nem volt inkvizíció, Aragóniában pedig nem volt hatékony, ezt nyugodtan megtehették mindenfajta következmény nélkül. A legtehetségesebb (vagy

legügyesebb) conversok a keresztény vallást felvéve a legelőkelőbb emberek soraiba jutottak, püspökök, főnemesek és a király pénzügyi tanácsadóivá, orvosaivá stb. váltak. Ezzel kivívták a keresztény lakosság gyűlöletét, ami csak növekedett azzal, hogy a keresztény vallást semmibe vették.

Ilyen volt a helyzet 1474-ben, Ferdinánd és Izabella trónra lépésekor. Ekkortól IV. Sixtus pápa többször próbálkozik azzal, hogy a pápai inkvizíciót behozza Spanyolországba. Ferdinánd és Izabella azonban részben megszokásból, részben azért, mert a legjobb tanácsadók és bennfenteseik áttért zsidók voltak, ellenezték a pápai beavatkozást. Volt azért néhány befolyásos híve is az inkvizíciónak, akik megfelelő pozícióban voltak az uralkodópár befolyásolásához. Mendor hercegérsek mellett ilyen volt Tomaso Torquemada prior, az uralkodópár gyóntatója. Ő fanatikusan lépett fel minden nem keresztény ellen az igaz hit védelmezőjének képzelve magát. Az ő hatására 1478-ban a királyi pár követeket küld a pápához a kasztíliai inkvizíció felállításához szükséges bulláért. Sixtus azonban nem tesz azonnal eleget az uralkodók óhajának, pedig kevés dologra vágyott annyira, mint amit ők kértek. Ferdinánd és Izabella azonban nem a „rendes” pápai inkvizíciót óhajtották, hanem olyant, amely királyi felügyelet alatt áll, és amely a királyi kincstárba adja le a tevékenységből származó foglalatásokat. Sixtus végül is vállalja a legfőbb egyházi hatalom ilyen megsértését, és 1478. november 1-jén kiadják a spanyol inkvizíció történetét elindító bullát, amely látszólag semmi kuriózumot nem tartalmaz, csupán felhatalmazza az uralkodópárt három püspök kinevezésére, hogy övék legyen az ítélkezési jog az eretnekek, azoknak pártfogói és befogadói felett. Nem tudni pontosan, miért, de a kinevezés csak két év múlva 1480. szeptember 17-én történt meg, két dominikánust, Mignel de Morillót és Juan de San Martint bízták meg az inkvizíció vezetésével; figyelmeztetve őket a korona iránti engedelmességre. Ezután Sevillebe irányították őket, hogy a „legfertőzöttebb” területen megkezdhesék működésüket. Relatíve gyors munkát végeztek, 1481. február 6-án ünnepelték az első auto de fe-t, amelyen hat férfit és hat nőt égettek el. Néhány napon belül egy másik auto de fe következett, amely sokkal fontosabb volt, mint az első. Itt csak három eretneket égettek el, Sevilla leggazdagabb és legtekintélyesebb polgárait. Közöttük volt a legendás Diego de Susan, aki felkelést szervezett az inkvizítorok ellen, és akit a gyönyörű lánya, Fermosa Fembra árult el, aki egy keresztény caballeronak a szerelmén kívül apja tervét is megsűgta...

A sevillei vizsgálati tanács mellé még további négyet hoztak létre Kasztíliában, az utolsót 1483-ban, ez volt a Concejo de la Suprema y General Inquisicion, amely szervezet Suprema néven vált „világhírhedtté”. Ez a fórum volt hivatott törvényt ülni minden hitéletre vonatkozó kérdésben. A Suprema feje teljes felügyeleti jogkörrel bírt az összes vizsgálati tanács felett; ő volt a főinkvizítor. Az ő kinevezési és elbocsátási joga mindvégig királyi privilégium maradt, amely hozzátartozott a királyi tekintély emeléséhez. A Suprema első kinevezett vezetője Tomaso Torquemada volt. Az ő koordinálásával rövidesen egész Kasztíliában, majd egész Hispániában kiépül egy átgondolt, szervezett besúgó és kémhálózat, a perek folyamatossá válnak, az eretnekek útját a máglyáig pontos szabályok, koreográfiák határozzák meg. Általánossá válik a feljelentések, a besúgások, a denunciálások sorozata. Hogy mások denunciálása az inkvizíció milyen hathatós eszköze, arra igen jó példa Francesco Zofery Ribera, egy valenciai „moresco” (áttért mohamedán) esete. A mór egy lelki sugallat kapcsán megtér és bevallja eretnokségét, azaz kereszténységének tettetését. A barcelóniai inkvizítor a számára biztosítandó absolutis legelső feltételeként szabja, hogy árulja el minden rokonát és ismerőst, akiről tudja, hogy eretnek. Ribera négyezer embert

tudott megnevezni, ugyanis csizmadia volt, így széles volt az ismeretségi köre... A feljelentőknek anyagi érdeke is fűződött a besúgáshoz: a Szent Törvényszék minden elkobzott zsidó vagyon 4%-át nekik juttatta. Évenként nyilvánosan is kifüggesztik a „hitkiáltványokat”, amelyek gyakorlati, módszertani segítséget igyekeznek nyújtani a titkos judaizálás felismerésére, a megfigyelések és a feljelentések gyakorlati kivitelezésére, a bűnösök bűnösségének kivizsgálására és a „keresztény felismerést követő hivatalos inkvizíciós eljárás önzetlen kérésére”. Gyakorlattá válik a limpiezza (tisztavérűség) vizsgálata, amely kötelező minden állami hivatal betöltésekor és ugyanígy vonatkozik a perbefogottakra és a tanúkra. A limpiezza ugyanúgy harmadízíglén vizsgálja a zsidó ősokeket valaki családjában, mint ezt a náci Németországban és csatlós államaiban tették.

Megfogalmazódik a spanyol inkvizíció fő célja, ami egyezik a mindenkori spanyol uralkodók akarásával is. Ez a cél a spanyol zsidók vagyonának lefoglalása, amelyen a spanyol korona és egyház arányosan osztozik. A cél megvalósításához már csak az indok hiányzik, ezt két zsidó pogrom adja, amelyek a középkori vérvádak sorát gyarapítják. 1490-ben Astorgában „a szentelt ostya zsidó megszenteltségtelenítésével” vádolják az ottani zsidó közösséget. 1491-ben pedig La Guardiában „egy zsidók által kivágott keresztény gyermek szívének elvarázslása” a vád. Mindkét esetben az egész zsidó közösséget kiirtják. A két atrocitás a közvetlen előzménye a Szent Törvényszék és a királyi pár 1492 márciusi közös rendelkezésének valamennyi zsidó és maranno vagyonának elkobzásáról és kiűzetésükről a Pireneusi-félszigetről. A zsidók ördögi körbe kerültek; az egyház kötelezőnek tekintette a keresztény hitre való áttérést, a conversokat viszont ugyanúgy eretneknek tekintették, mint a zsidókat. Ezt már tekinthetjük előre eltervezett népiirtásnak.

A zsidó – akik tudtak – ezután elmenekültek az országból, de Portugáliában vagy olasz területen ugyanaz a sors várta őket, mint otthon. Törökország tekinthető igazi menedéknek számukra, ahol a zsidók bántatlanságot élveztek, és sokan közülük ismét fontos pozíciókat töltöttek be, néhányan a szultán tanácsadói lettek. Az 1492-es rendelet következtében egy Cristoforo Colon nevű hajós Indiába induló hajóira hat morannus is beállt matrónak. Colonról (beszélő név, colon a spanyolban végbelet jelent), szóval Kolombuszról is csak azért nem lehetett eldönteni, hogy zsidó-e vagy sem, mert a pápai levéltárban az erről szóló anyagok zároltak voltak, és zároltak máig.

Egy Jézusra hivatkozó kegyetlen és hazug hamisítással a XVI. század közepétől spanyolországi gyakorlattá vált minden polgár számára a közismert mondás: „A királyról és az inkvizícióról pedig – hallgass! Ennek következtében a félelemmel teli spanyol légkör titokzatossággal egészült ki. Minden inkvizíciós ügy a legnagyobb titokban zajlott le. A feljelentések és az elhurcolások mindig éjszaka történtek. A XX. századi totalitarizmusok gyakorlatának forrását itt találhatjuk meg. Nem véletlenül írta Heinrich Mann a nürnbergi törvényekkel kapcsolatban, hogy ott a német totalitarizmus szelleme „újjaéleszti a spanyol inkvizíció demonstrációjának légkörét és eszményét”. Az elhurcolás és a vizsgálat lefolytatása után a formális tárgyalások, a megszégyenítések és a máglyahalál viszont mindig fényes nappal történt.

Az inkvizíció működés közben

A törvényszék a feljelentőket alapvetően két kategóriába sorolta: az egyikbe azok tartoztak, akik az eretnekség konkrét vádját emelték, a másikba azok, akik felhívták a figyelmet az eretnekséggel gyanúsíthatókra. A két kategória között az volt a különbség,

hogy az előbbieket kötelesek voltak bizonyítani a vádat, mert ellenkező esetben hamis tanúzásért ellenük emelhetek vádat. Az utóbbiakat ez nem fenyegette, mert ők – mint az egyház hívei – csak a kötelességüket teljesítették, amikor gyanújukat közölték, anélkül hogy minősítették volna azt.

Az inkvizítor az önbevallás vagy a feljelentés alapján indította meg a vizsgálatot az eretnek vádlott ellen. Az inkvizíció az eretnekséget egyszerre minősítette bűnnek és gonosztettnek. Mint bűn, a forum internum, azaz a lelkiismeret fóruma alá tartozott, mint gonosztett a forum externum, vagyis a bírói fórum alá. Egy bűnbánó, aki gyónásban eretnekségről tett tanúvallomást, elnyerhette a bűnbocsánatot, de a gonosztettre az igazságszolgáltatásban is büntetés várt. Az inkvizíció azonban a vezekelőre, aki meggyóna és megbánta tettét és feloldozást nyert, ezen felül is büntetést szabott ki, ami a csekélyebb büntetéstől a halálbüntetésig terjedhetett.

A bizonyítékot a vizsgálatban (ha nem önfeljelentésről volt szó) a besúgóktól vagy az inkvizíció által fizetett hamis tanútól származó feljelentés szolgáltatta. Ez alapján hurcolták el otthonából a vádlottat, és így került a carceles secretas-ba, azaz a titkos börtönbe. Az inkvizíció börtönei tulajdonképpen nem voltak sem jobbak, sem rosszabbak a világi börtönöknél. Amiben mégis túltettek azokon, az a külvilággal való érintkezés tiltása volt, valamint az, hogy nem volt megszabva a vizsgálati fogság időtartama – ez terjedhetett néhány héttől tíz évig, illetve életfogytiglanig. Külön gondot jelentett a női foglyok helyzete, mivel az inkvizíció nem alkalmazott női őrköt, így a férfi őrknek számos visszaélésre nyílt lehetősége.

Az inkvizíció számára a procedúra egyik legfontosabb láncszeme a vádlott beismerő vallomásának kicsikarása. Ennek a mindenki által ismert eszköze a tortúra, a kínvallatás volt. A kínzás alkalmazása minden ember számára olyannyira visszataszító, hogy sokszor elfelejtjük, hogy ez majdnem minden társadalom történelmében végigvonul. A spanyol inkvizíció csak korlátozásokkal alkalmazta a tortúrát, míg Rómában szokás volt, hogy mindenkit, aki vallott, még meg is kínoztak az igazság további kiderítése és a bűntársak beárulása céljából. Ezen kívül több ügy osztályozásánál is a kínzást alkalmazták – ez Spanyolországban tilos volt.

Annak a ténynek is figyelmet kell szentelnünk, hogy az inkvizíció által megkínzott emberen külsérelmi nyomoknak tilos volt látszania. Ezért nem ment el az inkvizíciós tortúra annyira a végletekig, mint a világi törvényszék, amelynek a repertoárjában olyan eszközök szerepeltek, mint a granstilos-nak nevezett csontösszezúzó, vagy a trampa, amely a láb kitépésére és a costezó, ami a száj kitágítására szolgált. A kínzást a spanyol inkvizíció nagyon komoly rendszabálynak tekintette, ezért mindenféle formalitás előzte meg. Először a vádlott kihallgatása zajlott le, majd a bűnügyi tárgyalás következett az inkvizíció által alkalmazott ügyvéd „védőbeszédével” együtt. Ezután ült össze a consulta de fe, és abban az esetben, ha a vádlott ártatlansága nem volt világosan megállapítható – valójában sosem volt megállapítható – akkor adta le szavazatát a consulta, hogy kínzást alkalmazzanak és várják be annak eredményét.

Az inkvizíciós tortúrát a korai periódusában két kínzásforma jellemezte: a garrucha, vagy emelőcsiga és a víztortúra. A garruchánál az áldozat kezét hátrakötötték, a kötelet a plafonra erősített csigán átvezették, majd az illetőt felhúzták a padlóról úgy, hogy a lábait nehezekkel látták el. A víztortúra egy kicsit bonyolultabb volt. Az áldozatot úgy helyezték el, hogy a lábait feljebb legyenek, a feje pedig egy kivágásba tudjon behelyezkedni. A fejét vasbroncsba rögzítették, magát a testet pedig megkötözték a cordelesnek nevezett

vékony, erős kötéllel, ami az áldozat húsába vágott. Alkalmaztak egy garottes nevű vastagabb kötelet is, ami nagyjából ugyanezt a célt szolgálta. A rögzítés után a costezo nevű vas pecekkel szétfeszítették az áldozat száját, egy toca nevű vászondarabot mélyen ledugtak a torokba, majd elkezdték a vizet tölni. Néha kivették a vádlott szájából a tocat, hogy a lelkére beszéljenek, vallja be az igazat. A víztortúra „világcsúcsát” valószínűleg egy Manuel Diaz nevű mexikói szenvedte el, akibe 17 pint (kb. 10 liter) vizet öntöttek bele. (Ha valaki próbált már meginni két liter vizet egyszerre, az tudja, hogy ez a mennyiség milyen iszonyú kínzás.) A későbbiekben az inkvizíció eszköztára a potróval egészült ki, ami egy létra volt, amelyre az áldozat lábát rögzítették, majd a hátrakötött kezénél fogva egy kerék segítségével felhúzták. Ez lényegében a garrucha továbbfejlesztésének tekinthető. Módosították a körelek használatát is, úgy, hogy egy bot segítségével csavarták meg a cordeles-t az adott testrészen.

A tortúra alatt jelenlévők a következők voltak. A jegyző, aki a hatósági tanúkkal együtt hitelesítette a vádlott és a tanúk vallomásait. Az írnok jegyezte le ezeket a vallomásokat szenvtelen hangon és objektivitásra törekedve. A vádló szerepében egy ügyész volt, aki az inkvizíció által foglalkoztatott szerzetesek közül került ki. Jelen volt egy orvos, aki arra ügyelt, hogy a vádlott nehogy „idő előtt” múltja ki. A hóhér szerepét nem kell kommentálni, de érdemes megjegyezni, hogy a legtöbbször a világi törvénykezéstől „vette kölcsön” őket az inkvizíció, ugyanis megfelelő szakembert erre a feladatra legtöbbször nem tudtak szerződtetni.

A tortúra alatt csak két szót volt szabad a vádlotthoz intézni: – Mondj igazat! – Tilos volt kérdéseket feltenni, nem lehetett neveket említeni, sem megmondani azt, hogy mivel vádolják az illetőt. A szabály logikája nagyon egyszerű: a kínzás során az „eretnek” bevall bármit – „segítség” nélkül is. A „Mondj igazat!” szokása lassan vált csak általánossá, de 1540 körül az inkvizíció már csak ezt alkalmazta.

A tortúra során kicsikart vallomást a kánoni törvények alapján huszonnégy óra múlva a vádlottnak meg kellett erősítenie „önkéntesen, fenyegetések és erőszak alkalmazása nélkül”. Ha ez nem történt meg, akkor a vádat el kellett volna ejteni, mert egy másik szabály alapján a kínzást csak egyszer lehetett alkalmazni. Ezt az utasítást nagyon egyszerűen játszották ki; az inkvizítorok kijelentették, hogy a kínvallatás „nincs befejezve” vagy „félbeszakították”, s tetszésük szerint újrakezdték mindaddig, amíg az áldozat megtette a szükséges vallomást, vagy amíg meggyőződtek róla, hogy az illetőt kínvallatással nem lehet megtörni. Az utóbbi esetben a vádlottra az egyházból való kiközösítés és máglyahalál várt, ugyanis azokat tekintették a legmegátalkodottabb eretneknek, akikből nem lehetett vallomást kicsikarni.

Az inkvizíció vizsgálata a tortúra utáni vallomástétellel – vagy nem tétellel – befejeződött. Ezután a törvényszéknek megfelelő ítéletet kellett hozni mindkét esetben. A büntetések elég széles skálán mozogtak. A legenyhébbek az építamiák – egyházi büntetések – voltak. Ezek közül a legfontosabbak (imádságok, templomok látogatása, böjtök, az egyházi szertartások szigorú megtartása, szent helyek felkeresése, adakozás jótékony célra) abban különböztek a gyónókra kirótt hasonló büntetésektől, hogy az inkvizíció ezeket hatalmas mennyiségben követelte, ráadásul több építamiát róttak ki egyszerre, és ezeket napi rendszerességgel, tanúk mellett, évekig kellett végezni. Ráadásul a legkisebb mulasztás is új letartóztatással és még súlyosabb büntetéssel fenyegetett. A korbácsolást is az építamiák közé sorolhatjuk; sőt, ez volt a legáltalánosabb „enyhe” büntetés az inkvizíció gyakorlatában. Az ütések szokásosan előírt száma kétszáz volt, ennél kevesebbet csak

nagyon indokolt esetben mértek, de a több sem volt jellemző. A korbácsolás mint büntetés, a XVIII. század folyamán tűnt el az inkvizíció eszköztárából. A vergüenzát úgy határozhatjuk meg, hogy ugyanaz volt, mint a korbácsolás, csak nem korbácsolták meg az illetőt, hanem derékgig meztelenül parádés menetben végigvezették a városban. Ezt a büntetést előszeretettel alkalmazták fiatal nőkön, illetve „kegyelemből” idős embereken. Epitámiának számított még a „vezeklő öltöny” (sanbenito) viselése, ami Spanyolországban kétféle öltözetet jelentett, az egyik ing volt, amit lángnyelvek és ördögök díszítettek. Ehhez a ruhához bohócsapkát kellett hordani.

A gályarabság mint inkvizíciós büntetés Aragóniai Ferdinánd „találmánya” volt, ami-re azért volt szükség, mert a börtönök már annyira megteltek eretnekekkel, hogy képtelenség volt az élelmezésüket megoldani. 1512-ben a Suprema már rendeletet hozott, mely szerint a raboknak megengedték, hogy sanbenitoba öltözve felváltva kimenjenek a városba koldulni – így oldva meg saját ellátásukat. Ferdinándnak körülbelül az 1550-es évek végén támadt az az ötlete, hogy a rabokat a szicíliai birtokain fogja felhasználni, ahol úgyis hatalmas flottát kellett fenntartania. A nők számára a gályarabság ekvivalense az ingyenes ápolás kórházakban és javítóintézetekben volt.

Az olyan hitehagyottat, aki hibáiban megmakacsolta magát, és nem óhajtott visszatérni a katolikus egyház kebelébe, aki megtagadta hibáinak beismerését és az egyházzal való megbékélést, aki újból eretnekségbe esett, azaz visszaeső eretnekké vált, valamint azt az eretneket, akit távollétében ítélték el, és aztán elfogtak – mindezeket az egyház nevében és megbízásából eljáró inkvizíció kiközösítette az egyházból és „szabadon engedte”. Ez az első pillantásra értelmetlen formula a vádlott halálos ítéletét tartalmazta. Az egyház olyan értelemben engedte szabadon az elítéltet, hogy megtagadta őt, és nem volt hajlandó a továbbiakban gondoskodni lelki üdvéről. Így az eretnek „elnyerte” az örökös halált a más-világon, valamint a máglyahalált ezen a világon, ugyanis az egyház átadta őt a világi hatóságnak, hogy büntessék meg érdeme szerint. Hogy az inkvizíció ítélete ne álljon szemben a világi törvényhozással, jogi szakértőket, úgynevezett „kvalifikátorokat” alkalmaztak, akik rendszerint pápi személyek voltak.

Az auto de fe – a hitvallás cselekménye – elnevezést a Suprema adta az utolsó ítélet napját megelevenítő nagy hatású szertartássorozatnak. Az auto de fécire a városi lakosságnak keresztényi kötelessége volt kivonulni. A szertartásokon mindig részt vettek a legmagasabb egyházi és világi méltóságok is. A „nép” felé a máglyahalálnak és a vele járó ceremóniának két célja volt: részben félelemkeltés, részben az eretnekek iránti gyűlölet maximálissá fokozása. Az auto de fén nemcsak égették az eretnekeket, hanem a kisebb büntetések egy részét is ekkor szabták ki rájuk. A korbácsolás, a vergüenza, a sanbenitóban való felvonulás szerves része volt az ünnepségnek. Két nagy emelvényről olvasták a fejükre a bűnüket (bűneiket) és az arra kiszabott büntetést (büntetéseket). A vád elhallgatása a vádlottak elől olyan jól működött, hogy csak itt és ekkor tudták meg az elítéltek, hogy miért is büntetik őket. A máglyára ítéltre vonatkozóan az volt az általános eljárás, hogy akik az ítélet felolvasása után bűnbánatot mutattak, azokat megfojtották a tűz meggyújtása előtt. Így a tényleges élve megégetés a spanyolországi gyakorlatban ritkaságszámba ment.

Összegzések

Az inkvizíció módszereiből és hatékonyságából egyértelműen következtethetünk arra, hogy Spanyolországban a XV. század végétől népiirtás folyt. Mivel a Suprema gon-

dosan ügyelt arra, hogy a vizsgálati jegyzőkönyvek és az elítéltekre vonatkozó adatok ne kerüljenek nyilvánosságra, az áldozatok számának meghatározása igen nehéz. Tovább nehezíti a kutatást, hogy az inkvizíciós jegyzőkönyveket az azokat birtokló vatikáni levéltár a mai napig zárolt anyagnak tekinti. A becsléshez azonban egyetlen nagy segítség mégis akad. Antonis Lhorente 1792–1798 között a madridi inkvizíció főtitkára volt. Az ő összegző véleménye szerint az 1480-tól 1800-ig terjedő időszakban

31912 elevenen elégetett „bűnös személyről”,

17659 jelképesen elítélt (tehát távollétében elítélt vagy menekülés közben meggyilkolt) személyről,

291450 „igen szigorú büntetések kiszabásának eseteiről” tudunk, összesen tehát

341021 azoknak a száma, akiknek az ügye jegyzőkönyvben rögzítve volt. A számok arányai jelzik az inkvizíció fő tendenciáját: nem elégetett mártírokra volt szükségük, hanem megalázott, megkínzott, a tortúra során másokat feljelentő, vagyonából kisemmizett, gályraboknak használható szerencsétlenekre. Az inkvizíció összes károsultjának összeszámolásakor figyelembe kell vennünk azt, hogy az inkvizíció minden ítélete továbbszállt és továbbélt az áldozat családjában is. Bármikor elfoghattak valakit csak azért, mert valamelyik ősenek már volt inkvizíciós pere. Így – a legközvetlenebb családtagjaikkal együtt – legalább másfél millióra tehető azok száma, akiket Suprema Szent Törvényszéke valamilyen formában büntetett.

Végezetül még egy anyagi összegzés... Felbecsülték a rendelkezésre álló adatok alapján, hogy Aragóniai Ferdinánd és Kasztíliai Izabella az áttértek (conversok) vagyonának elkobzásából mekkora összegre tettek szert. Az elkobzott vagyonokról tudni kell, hogy azt három részre osztották; egy rész közvetlenül a királyi kincstárba folyt be, a másik az egyházba, a harmadik az inkvizíció kincstárába. Az inkvizícióra eső részből fizették az esetleges feljelentőknek a 4%-os jutalékot, valamint ebből a részből kapták fizetésüket az inkvizítorok és alkalmazottaik is. A királyi párra eső rész pedig 10 millió aranydukátra rúgott, ami mai pénzben 70 millió dollárt jelent.

Irodalom

I. R. Grigulevics: Az inkvizíció története. Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1972

Havas Károly: Az inkvizíció története, Bp., 1927

Tímár László: A rettegek évszázadai, Bp., 1993

Simon Wiesenthal: Menekülés a sors elől, Bp., Gondolat, 1991.